
A ROKONTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL

Vármegyei pecsétek és címerek Szlovákiában

Prof. PhDr. Leon Sokolovský C. Sc., a történelem segédtudományainak igen jeles művelője. Jelenleg a pozsonyi Comenius Egyetem Bölcsészettudományi Kara Levéltártani és Történelmi Segédtudományi Tanszékének (a tudományterület szlovákiai meghatározó tudományos műhelye) vezetője. (Bratislava Filozofická fakulta Universitej Koménskeho v Bratislave. Filozofická fakulta. Katedra archívnictva a pomocných vied historických.) Eddigi tudományos pályáján elsősorban heraldikai és szfragisztikai kérdésekkel foglalkozott. A kommunális heraldikát különösképpen előnyben részesítette kutatásai során. Igen sok, eddig ismeretlen anyagot tett közzé.

Az utóbbi években elmélyülten kutatta a Szlovákia mai területét érintő vármegyei jelképeket, címereket, pecséteket, azok különféle megjelenési formáit (pl. zászlókat, épületplasztikákat stb.). Ezekből a tárgykörökből is fontos előtanulmányokat publikált 2008-tól kezdődően.

A szerző tárgyalja valamennyi, a területet érintő egykor valamilyen formában létezett közigazgatási egységet, az 1918-as évet megelőző időszakban.

Feldolgozta: 1. Abaúj vármegyét. 2. Abaúj-Torna vármegyét. 3. Árva vármegyét. 4. Árva és Turóc vármegyét. 5. Bars vármegyét. 6. Esztergom vármegyét. 7. Esztergom-Komárom vármegyét. 8. Gömör vármegyét. 9. Gömör-Kishont vármegyét. 10. Győr vármegyét. 11. Győr-Moson vármegyét. 12. Hont vármegyét. 13. A Kis-Hont kerületet. 14. Komárom vármegyét. 15. Liptó vármegyét. 16. Liptó- és Árva vármegyét, 17. Moson vármegyét, 18. Nógrád vármegyét. 19. Nyitra vármegyét. 20. Pozsony vármegyét. 21. Sáros vármegyét. 22. Szepes vármegyét. 23. A Szepesi Lándzsás Széket. 24. Trencsén vármegyét. 25. Turóc vármegyét. 26. Ung vármegyét. 27. Zemplén vármegyét. 28. Zólyom vármegyét.

A szerző a teljesség igényével igyekezett feldolgozni a témakörben fennmaradt primér forrásokat. Így a (lehető legkimerítőbb formában) kutatott szlovákiai levéltárakban. Pl. Bratislava (Pozsony) – Slovenský národný archív. Bratislava (Pozsony) – Štátny archív. Banská Bystrica (Besztercebá-

nya) – Štátny archív. Bytča (Nagybiccse) – Štátny archív. Košice (Kassa) – Štátny archív. Levoča (Lőcse) – Štátny archív. Nitra (Nyitra) – Štátny archív. Prešov (Eperjes) – Štátny archív. De magyarországi levéltárakban is folytatta a téma kutatását. Pl. Budapest – Magyar Országos Levéltár. Esztergom – Primási Levéltár, Esztergom – Komárom–Esztergom Megyei Önkormányzat Levéltára.

Adott esetben a kutatás különféle fondokat is érintett. Vármegyei levéltárak, városi levéltárak, családi levéltárak. Libri Regii (Királyi Könyvek). Kiemelten vizsgálta a pecsétlenyomatokat, typariumokat.

A typariumokat közvetlenül kutatta szlovákiai múzeumokban. Így Banská Bystrica (Besztercebánya) – Stredoslovenské múzeum. Rimavská Sobota (Rimaszombat) – Gemersko-malehontské múzeum. Trenčín (Trencsén) – Trenčianske múzeum v Trenčíne. A tárgykört a Magyar Nemzeti Múzeum vonatkozó gyűjteményében is vizsgálta.

Sor került egyes emlékek (pl. vármegyeházakon előforduló) épületplasztikai változatai vizsgálatára. Az eléje kerülő, vonatkozó vexillológiai példákat is bemutatta.

A kötetben közölt részletes bibliográfiában 104 cím szerepel. Szlovák-, magyar-, német-, cseh-, latin nyelvű művek. A valódi heraldikai anyagokon túl, ezek között fellelhetők pl. archontológiai-, genealógiai-, helytörténeti-, jogtörténeti művek is.

Napjaink gyakorlata szerint 16 ún. internetes forrás felhasználását is dokumentálja Sokolovský professzor.

A kötetben átalánosságban is olvashatunk a magyarországi címer- és pecséthasználat kialakulásáról, fejlődéséről, a vonatkozó iratkezelés legfőbb jellegzetességeiről.

Hangsúlyozandó, hogy a vármegyei jelképhasználat kezdetei, éppen a közelmúlt szlovák kutatási eredményei figyelembevételével, jóval korábbiak, mint azt eddig gondoltuk, tanítottuk stb.

Így ismeretté vált Liptó vármegye (Liptói provincia) pecsétje 1331-ből. Maga a fennmaradt lenyomat egyébként hiányos. Illetve pl. a Szepesi 10 lándzsások székének különféle vonatkozó jelképei a XV. század végéről, XVI. század legelejéről. Stb. Ezekről, bár már korábban közlésre kerültek, a magyarországi tudományos közvélemény nem vesz tudomást.

Sokolovský részletesen bemutatja az 1550. évi LVII. tc. alapján a vizsgált terület vonatkozásában kiadott, fennmaradt valamennyi címeres levelet. Magának a vármegyei címernek feldolgozza a fejlődéstörténetét. A címer- és címeres pecsét általános bemutatásán túl, kitér az esetleges különlegességekre.

Természetesen a korabeli közigazgatási változások keretei közé helyezi a vármegyei jelképek fejlődését. Ennek megfelelően érinti magának a vármegyének, illetve a vármegyei címereknek időleges megszűnését jelentő II. József-féle 1786-os uralkodói rendeletet, amelynek alapján az addigi jelképek helyett, a koronás magyar kis címer került a közigazgatási jelképekre. Ennek ellentétéként bemutatja, az adott területen ezt követően 1790-től megnyilvánuló visszaállítási gyakorlatot.

Részletesebb tárgyalást kap a címerek, címeres pecsétek addig latin köriratainak magyar nyelvűvé változása, illetve az egyes címeres levelek, mint változatok uralkodó általi ismételt kiadásai az 1830-as, 1840-es években, V. Ferdinánd uralkodása idején. Ugyancsak részletesebb bemutatást kap az 1849–1867 közötti, különféle jellegű időszakok vonatkozó jelképhasználatára. (Megjegyzendő, hogy Magyarországon ezek irányába is eddig kevés figyelem fordult.) A kötetben olvashatunk a modern, polgári vármegyék dualizmuskori jelképeiről.

Mint ismeretes, 1918 után a területen a Csehszlovák ún. első köztársaság időszakában 1920-tól, illetve különösen 1923-tól radikális közigazgatási reformot hajtottak végre. Az ennek eredményeként létrejövő ún. nagymegyék a csehszlovák államcímert, a kis címet használták. Az addigi jelképeket ezekbe nem integrálták, nem használták fel elemeiket sem, illetve egyáltalán nem került sor teljesen új jelképrendszer kialakítására.

Sokolovský professzor ismerteti a tárgykörben 1938–1945 között bekövetkezett változásokat is.

Érinti a téma „modern folytatását”. Szlovákiában a 2001-es közigazgatási reform során nyolc regionális önkormányzati területet alakítottak ki. Ezek modern jelképrendszerében gyakorlatilag az egykor ezeket a területeket jelentő magyar vármegyei címereket alkalmazták. Erről a szlovák tudományos életben, illetve a közvéleményben különféle viták folytak. A szerző utal bizonyos heraldikai, jogi kérdésekre is. Azonban ezeket a jelképeket mindeztől nem változtatták meg. Széles körű, jellegzetes használatuk érvényesül.

A kötet szlovák alfabetikus sorrendben tárgyalja az egyes vármegyéket. Alapvetően minden rendelkezésére álló információt összegezve mutatja be az egyes területek jelképeinek kialakulását, fejlődését, esetleges módosulásait. Ennek során pl. kiemelt szerepet kap a pecsétek feliratainak, azok módosulásainak elemzése. Nagyon lényeges a közölt anyag részletes, pontos heraldikai leírása.

Mindezek során a gyakorlatilag eddig javarészt teljesen ismeretlen anyagot szisztematikus gyűjtötte össze kiértékelésre. Mindez nem egy kérdés-

ben jelentős mértékben meghaladottá teszi az eddigi magyar heraldikai szakirodalomban megfogalmazottakat.

Sokolovský professzor igen kiváló műve a tárgykör teljesen hiánypótló, megkerülhetetlen szakirodalma. Teljesen természetesen találnám, ha a mérvadó magyar szakemberek is ismernék, illetve folyamatosan hivatkoznának rá. Azonban ennek nyelvi korlátai is vannak. Eredményeit jómagam széles körben hasznosítom. Így az egyetemi oktatásban, a bölcsészettudományi és a magyar jogtörténeti tárgyaknál egyaránt hivatkozom rá.

Hangsúlyoznám, hogy a vármegyei jelképek általános vizsgálata a magyarországi szakirodalomban elhanyagolt, csupán az általánosságok szintjén mozog (*Csáky Imre, Hoppál Dezső*). Csupán egy-két vármegye esetében történt meg a tárgykör részletes feldolgozása. *Vitek Gábor* igen sokrétűen foglalkozott Fejér vármegye jelképeivel. *Botka János* Jász-Nagykun-Szolnok vármegye jelképeit dolgozta fel. *Molnár András* Zala vármegye vonatkozó anyagát írta meg.

Leon Sokolovský: Pečate a znaky stolic na Slovensku (Vármegyei pecsétek és címerek Szlovákiában). Filozofické fakulta Univerzity Komenského v Bratislave kiadása Bratislava 2010. 239 o. Német (211–214), magyar (215–217) és angol nyelvű (207–214) összefoglalókkal.

Pandula Attila